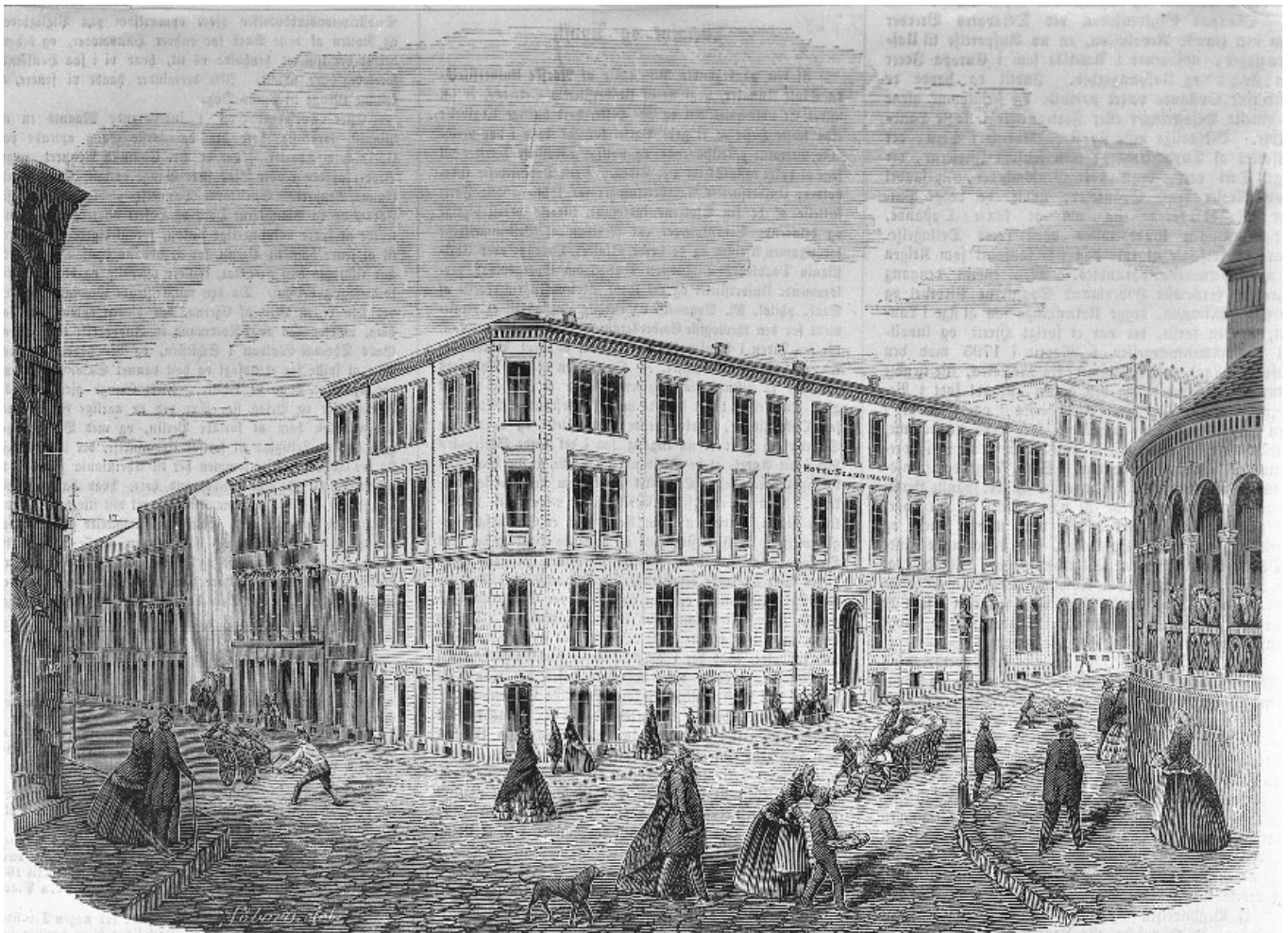

KARL JOHANS GATE 8 OG DRONNINGENS GATE 23 OG 25

Fargeundersøkelse av fasadene

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 23 og 25 Fargeundersøkelse av fasadene	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 344	Publiseringsdato 19.04.2024
	Prosjektnummer 1022766	Sider 37
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Blix, Hulda og Hvinden-Haug, Lars Jacob	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-493-0	Oppdragstidspunkt / periode utført Januar – april 2024
	Forsidebilde Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25. Xylografi av A. L. Søborg (1859). Foto: Oslo Museum.	

Prosjektleder Hulda Blix
Prosjektmedarbeider(e) Lars Jacob Hvinden-Haug
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Vedal Entreprenør AS
--

Sammendrag I forbindelse med ombyggingen av eiendommene i Karl Johans gate 8, Dronningens gate 25 og Dronningens gate 23, har Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) gjort en fargeundersøkelse av de tre fasadene. Oppdragsgiver er Vedal Entreprenør AS. Formålet med undersøkelsen har vært å dokumentere opprinnelig fargesetting, for å gi grunnlag for valg av historiske korrekte farger og materialer ved en tilbakeføring. Det er utelukkende første og opprinnelige fargesetting som er kartlagt. Undersøkelsen viste at Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25 opprinnelig hadde oljemalte fasader. Begge var malt brukket hvit. Dronningens gate 23 var opprinnelig malt med en gul og matt, mineralisk maling. Sokkeletasjen, vindusomrammingen i det sentrerte vinduet i 2. etasje og speilomrammingen i 6. etasje var pusset med grå mineralpuss. Undersøkelsesresultatet gir mulighet for en antikvarisk tilbakeføring av de tre fasadenes opprinnelige utseende. NIKU anbefaler at også fasadenes opprinnelige pussornamentikk tilbakeføres. Dette gjelder vindusomramminger i Karl Johans gate 8, gesims i Dronningens gate 25 og pussede profiler i sokkeletasjen i Dronningens gate 23.
Abstract The buildings in Karl Johans gate 8, Dronningens gate 25 and Dronningens gate 23 are being redeveloped. Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU) has carried out a architectural finishes research on the three facades. The project was commissioned by Vedal Entreprenør AS. The purpose has been to document the original colour scheme, in order to provide a basis for choosing historically correct colors and materials when the facades are being painted. It is exclusively the first and original colors and materials that have been mapped. The research showed that Karl Johans gate 8 and Dronningens gate 25 originally had oil-painted facades. Both were painted off-white. Dronningens gate 23 was originally painted with a yellow and matt, mineralbased paint. The facade on the 1st floor, the window frame in the centered window on the 2nd floor and the mirror ornament frame on the 6th floor were plastered with gray mineral plaster. The results of the investigation provide the opportunity for an antiquarian restoration of the original appearance of the three facades. NIKU recommends that the facades' original plaster ornamentation be restored as well. This applies to window frames in Karl Johans gate 8, roof cornice in Dronningens gate 25 and plastered profiles on the 1st floor in Dronningens gate 23.

Emneord Fargeundersøkelse, eksteriør, murgård, mineralpuss, edelpuss
Keywords Architectural finishes research, exterior

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og formål	7
2	Kort oppsummering av undersøkelsesresultatet	7
2.1	Malematerialer	7
2.2	Karl Johans gate 8	7
2.3	Dronningens gate 25	7
2.4	Dronningens gate 23	7
3	Anbefalte tiltak	8
3.1	Karl Johans gate 8	8
3.2	Dronningens gate 25	8
3.3	Dronningens gate 23	9
4	Fasadenes stiluttrykk og typiske farger i periodene	10
4.1	Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25	10
4.2	Dronningens gate 23	10
5	Undersøkesmetode	11
5.1	Uttak av materialprøver	11
5.2	Avdekkinger	11
5.3	Tverrsnitt av malingslagene	11
5.4	Registrering av fargekoder	11
5.5	Vurdering av bindemiddel	11
5.6	Undersøkte arkiver	11
6	Karl Johans gate 8	12
6.1	Beskrivelse og historikk	12
6.1.1	Arkivmateriale om opprinnelige farger og materialer	13
6.2	Eldre bilder	13
6.3	Undersøkelsens omfang	17
6.4	Undersøkelsesresultat	18
6.4.1	Takgesims. Horisontal flate over konsollene	18
6.4.2	Takgesims. Konsoll	19
6.4.3	Takgesims. Flate mellom konsoller	20
6.4.4	Gurtgesims	21
6.4.5	Butikkvindu i 1. etasje	22
7	Dronningens gate 25	23
7.1	Beskrivelse og historikk	23
7.1.1	Arkivmateriale om opprinnelige farger og materialer	23
7.2	Eldre bilder	24
7.3	Undersøkelsens omfang	25
7.4	Undersøkelsesresultat	26
7.4.1	Takgesims. Øvre horisontale bånd	26
7.4.2	Vindusomramming	27
8	Dronningens gate 23	28
8.1	Beskrivelse og historikk	28
8.1.1	Arkivmateriale om opprinnelige farger og materialer	29
8.2	Eldre bilder	30
8.3	Undersøkelsens omfang	33
8.4	Undersøkelsesresultat	34
8.4.1	Vegg	34
8.4.2	Vegg i portrommet	35
8.4.3	Vindusomramming i sentrert vindu i 2. etasje og speilomramming i 6. etasje	36
8.4.4	Pussede profiler i sokkeletasjen	36
9	Kilder	37

1 Bakgrunn og formål

I forbindelse med ombyggingen av eiendommene i Karl Johans gate 8, Dronningens gate 25 og Dronningens gate 23, har Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) gjort en fargeundersøkelse av de tre fasadene. Oppdragsgiver er Vedal Entreprenør AS. Formålet med undersøkelsen har vært å dokumentere opprinnelig fargesetting, for å gi grunnlag for valg av historiske korrekte farger og materialer ved en eventuell tilbakeføring.

Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25 er regulert til bevaring, og samtlige eiendommer er på Byantikvarens gule liste. Rapporten skal brukes til videre dialog med Byantikvaren angående fasadefarger.

Feltarbeid og uttak av materialprøver ble utført 01.03.2024 av konservator NKF-N Hulda Blix og sivilarkitekt MNAL Lars Jacob Hvinden-Haug. Dette ble gjort fra lift. Prøvene ble videre undersøkt på NIKUs konserveringsatelier.

Undersøkelse av et eldre butikkvindu i Karl Johans gate 8 ble utført 05.01.2024. Resultatet ble tilsendt oppdragsgiver på e-post, men innlemmes også i denne rapporten.

2 Kort oppsummering av undersøkelsesresultatet

2.1 Malematerialer

Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25 hadde opprinnelig oljemalte fasader. Kalkmaling var antagelig den dominerende malingstypen på murgårder i denne perioden, men det er kjent andre tilfeller av oljemalte pussfasader, særlig fra Karl Johans gate (Karl Johans gate 18 og Nedre Slottsgate 17 1868-1870). Oljemaling var vanlig i København og var dessuten mer kostbart enn kalkfarge, og kan derfor ha blitt brukt på prestisjefylte bygninger. Dronningens gate 23 er fra en annen tid og var opprinnelig malt med en matt, mineralisk maling.

2.2 Karl Johans gate 8

Karl Johans gate 8 var opprinnelig malt med en brukket hvit (NCS 2005-Y30R), dvs. en hvit maling tilsatt en liten mengde andre pigmenter for å «brekke» den fra klar hvit. Vinduene var malt mørkebrune (NCS S 8505-Y50R).

2.3 Dronningens gate 25

Dronningens gate 25 var opprinnelig malt med en svakt brukket hvit (NCS 1500-N). Nyansen er lysere og kjøligere enn fargen på Karl Johans gate 25.

2.4 Dronningens gate 23

Dronningens gate 23 var opprinnelig malt gul (NCS S 2020-Y10R). Sokkeletasjen var pusset med grå mineralpuss. Det samme var vindusomrammingen i det sentrerte vinduet i 2. etasje og speilomrammingen i 6. etasje.

3 Anbefalte tiltak

Basert på resultatet av fargeundersøkelsen anbefaler NIKU følgende tiltak for en tilbakeføring av de tre fasadenes opprinnelige utseende:

3.1 Karl Johans gate 8

- **Tilbakeføring av pussede vindusomramminger**
Vindusomrammingene pusses på nytt og opprinnelig profilering tilbakeføres (se bl.a. figur 6). Omrammingene har hatt stor betydning for fasadens uttrykk og tiltaket bør prioriteres høyt. En korrekt tilbakeføring krever arkitekturhistorisk kompetanse i samarbeid med gipsmaker og murer. NIKU kan bistå med den arkitekturhistoriske kompetansen.
- **Maling av hele fasaden i opprinnelig farge**
Hele fasaden males brukket hvit (NCS 2005-Y30R). På de tidligste fotografiene (ca. 1870, se figur 3 og 4) av fasaden fremstår fargen på sokkeletasjen og gesimsen som noe mørkere enn fasaden, men dette er vurdert som en senere oppmaling. Sokkeletasjens puss er nyere og derfor ikke undersøkt. Stilhistorisk vil man forvente at farge på sokkeletasje og gesims vil være den samme. Det er derfor anbefalt å male hele fasaden i samme nyanse. Granittsokkel beholdes umalt. Opprinnelig er det brukt linoljemaling, som har høyere glans enn mineralske kalk- eller silikatmalinger. Byantikvaren bør vurdere om fasaden skal males med linoljemaling for å få riktig glans eller om det skal brukes en ren, mineralisk maling.
- **Maling av vindusrammene i opprinnelig farge**
Rammene males mørk brune (NCS S 8505-Y50R). Opprinnelig er det brukt linoljemaling. Dette bør videreføres. Glansgrad ca. 50.

3.2 Dronningens gate 25

- **Tilbakeføring av pusset takgesims**
Takgesimsen pusses på nytt og opprinnelig profilering og konsoller tilbakeføres (se figur 28 og 29). Gesimsen har hatt stor betydning for fasadens uttrykk og tiltaket bør prioriteres høyt. En korrekt tilbakeføring krever arkitekturhistorisk kompetanse i samarbeid med gipsmaker og murer. NIKU kan bistå med den arkitekturhistoriske kompetansen.
- **Maling av hele fasaden i opprinnelig farge**
Hele fasaden males svakt brukket hvit (NCS 1500-N). På samme måte som i Karl Johans gate 8 anbefales det å male hele fasaden i samme nyanse. Opprinnelig er det brukt linoljemaling, som har høyere glans enn mineralske kalk- eller silikatmalinger. Byantikvaren bør vurdere om fasaden skal males med linoljemaling for å få riktig glans eller om det skal brukes en ren, mineralisk maling.
- **Maling av vindusrammer i samme farge som i Karl Johans gate 8**
Rammene males mørk brune (NCS S 8505-Y50R). Det er ikke bevarte, eldre vinduer i fasaden, men fargen har vært en svært typisk vindusfarge i perioden.

3.3 Dronningens gate 23

- **Tilbakeføring av mineralpuss**

Sokkeletasjen, portrommet, vindusomrammingen i 2. etasje og speilomrammingene i 6. etasje pusses på nytt med grå mineralpuss. Pussoverflaten har hatt stor betydning for fasadens uttrykk og tiltaket bør prioriteres høyt. En korrekt tilbakeføring krever at det brukes murerfirma med dokumentert erfaring med bruk av mineralpuss (se f.eks. fasaderestaureringen av Store Studio på Marienlyst i Oslo). Før fasaden pusses må utførende firma lage pussprøver og overflatens utseende vurderes opp mot prøvene som er avdekket av NIKU. Vurderingen bør gjøres av Byantikvaren og NIKU.

- **Tilbakeføring av pussede profiler i sokkeletasjen**

Profilen som danner avslutningen av sokkeletasjen gjenskapes. Bevart profil i portrommet kopieres.

- **Maling av fasaden i opprinnelig farge**

Veggen og speilene i ornamentikken i 6. etasje males gul (NCS S 2020-Y10R). Det bør brukes en ren, mineralsk maling.

- **Maling av vindusrammer i en tidstypisk farge**

Rammene males i en tidstypisk vindusfarge. NIKU anbefaler grått (NCS S 3502-Y).

4 Fasadenes stiluttrykk og typiske farger i periodene

4.1 Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25

På senklassisismens fasader (ca. 1840-1890) er detaljene underordnet en enkel, ofte blokkliggende helhet. På detaljnivå har fasadene et skille mellom veggliv og dekorative elementer. Vegglivet - eller selve bygningskroppen - dominerer; de dekorative elementene er gjerne begrenset til gesimser og omramninger. Noen ganger kan deler av vegglivet springe svakt frem eller tilbake i forskjellige plan, eller være delvis oppruttet i etterligning av kvademuring. Da får også (deler av) vegglivet en dekorativ karakter, samtidig som helhet og detaljer blir mer integrert.

Vanlige pussede bygårder i denne stilen har oftest vært malt ensfarget. Idealet var fasader av sandstein der alle elementer var hugget av samme steinsort.

Vinduer og porter/dører ble malt i farger som minnet om edlere tresorter, særlig mørkbeiset eik. De kunne også lases og ådres for å komme enda nærmere det illuderte forbildet.

4.2 Dronningens gate 23

Fargesettingen ble i 1920-årene preget av okerfarger i gult og rødt eller kjølige blå og grønne kulører. Italiensk fargetradisjon var inspirasjonskilde. Dette var matte, mineralske malingstyper.

Edelpuss og mineralpuss ble svært utbredt fram mot 1950. Mineralpuss er en fellesbetegnelse for mørtler med store mineralkorn av glimmer- og/eller kvartsmineraler, som gjøres synlig i overflaten ved å fjerne slamhinnen. Et eksempel på mineralpuss er det norskpatenterte produktet Mineralit som ble produsert av Kristiania Mørtelverk AS (senere Oslo Mørtelverk AS) fra 1925.

Vinduer og dører ble nå ofte malt lysegrå etter forbilde fra klassisismen.

5 Undersøkellesmetode

5.1 Uttak av materialprøver

Det ble først undersøkt hvor på fasadene det var bevart eldre malingslag og prøveområdene ble deretter markert med tusj. Materialprøver (ca. 10 x 10 cm) ble skåret ut med vinkelsliper av oppdragsgiver.

5.2 Avdekkinger

Avdekkinger ble utført på uthentede materialprøver på NIKUs konserveringsatelier. Dette ble gjort mekanisk med skalpell under stereomikroskop. På bakgrunn av oppdragets formål ble sekundære malingslag registrert, men ikke fullstendig kartlagt.

5.3 Tverrsnitt av malingslagene

Det ble tatt ut mindre materialprøver for undersøkelse av malingslagene i mikroskop. Fremstilling av tverrsnitt gjør det mulig å se eksakt antall malingslag på en gitt flate, dersom disse er intakte, og gir utfyllende informasjon til avdekkinger. Med UV-lys kan man hente ut informasjon om malingslagenes oppbygging, samt identifisere enkelte pigmenter. Tverrsnitt av malingslagene er undersøkt i mikroskop ved NIKUs konserveringsatelier. Materialprøver er støpt inn i syntetisk kunstharpiks (Technovit 2000 LC) og slipt vinkelrett. Prøvene er undersøkt med lysmikroskop (NIKON Eclipse Ci-Pol) med 50x, 125x, 250x og 500x forstørrelse i både normalt lys og ultrafiolett lys (UV-filter EX 330-380nm, DM 400, BA 435). Digitale fotografier av prøvene er lagret i TIFF-filformat. Materialprøvene oppbevares hos NIKU.

5.4 Registrering av fargekoder

Fargeregistrering ble gjort med NCS (Natural Color System® Index 1950), som er et internasjonalt system for beskrivelse av farge. På pussede overflater blir det også brukt KEIMs fargekoder, da disse noen ganger kan være bedre til beskrivelse av mineralske overflatebehandlinger og malingstyper.

Det er bare avdekkede farger som er kodet, og det er ikke mulig å kode en farge ut fra tverrsnitt. Fargekodene skal i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, både fordi malingen ofte forandres over tid og fordi det sjeldent er mulig å finne én fargekode som fullstendig samsvarer med den avdekkede fargen. Det må tas høyde for at de avdekkete malingene gjerne er skitne, avblekete og nedslitte, og at fargene derfor kan se annerledes ut enn da malingen ble påført. Oljen i oljebaserte malinger gulner når den ikke utsettes for lys. Konservatorer tar hensyn til pigmentenes og bindemidlenes endringer når fargene kodes. Dersom den avdekkede fargen ligger mellom to fargekoder, angis dette med en skråstrek (/) mellom kodene.

5.5 Vurdering av bindemiddel

Bindemiddel i malingslagene er vurdert visuelt i avdekkinger og tverrsnitt, samt ut fra hvilke materialer som var tilgjengelig ved antatte oppmaling.

5.6 Undersøkte arkiver

Som en del av arkivundersøkelsene er følgende arkiver og databaser undersøkt:

- Branntakster i Oslo Byarkiv
- Riksantikvarens foto-, tegnings- og dokumentarkiv for kulturminne- og miljøforvaltningen
- Plan- og bygningsetatens saksinnsyn
- Byantikvarens saksinnsyn for historiske saker før 2013
- Nasjonalbibliotekets samling (nb.no)
- Digitalt museum (digitaltmuseum.no)
- Riksantikvarens kulturminnebilder (kulturminnebilder.ra.no)

6 Karl Johans gate 8

6.1 Beskrivelse og historikk¹

Figur 1 2024. Karl Johans gate 8. Fasade mot Dronningens gate i sørøst og Karl Johans gate i nordøst. Foto: NIKU, 2024.

Karl Johans gate 8 (G./Br. Nr. 207/87) ble gjenoppført kort tid etter den store bybrannen i 1858 av byggherre Chr. August Smith. Her lå Hotel Scandinavie fram til 1916, og Restaurant Scandinavie fram til 1975. Bygningen er også blitt kalt *Skandinaviegården*.

Karl Johans gate 8 er oppført i senklassisistisk stil med diskret trukket dekor. Fasadens ende- og midtpartier er markert med pusskvadrede risalitter. Gården har en horisontal todelt oppbygging. Dette er understreket med de to nedre etasjenes pusskvadrede sokkelpreg og det glattpussede vegglivet over. Overgangen er markert med en gurtgesims. Fasaden er oventil avsluttet med en takgesims som bæres av konsoller. Gesimsens konsoller er det eneste element med relieffdekor (volutter med akantus). I motsetning til i Dronningens gate 25 er her gesimsens opprinnelige utforming bevart, mens fasadene ellers er nedhugget og forenklet.

Vinduene i 2. og 3. etasje hadde en enkel omramning bekronet med gesimser. Vinduene i 2. etasje har i tillegg et brystningsfelt som knytter dem til gesimsen mellom 1. og 2. etasje, og en arkitrav som gesimsen i overkant hviler på. De stikkbuede vinduene i 1. etasje og i underetasjen er kun markert med en sålbenk. Siderisalittenes vinduspar var i annen etasje utformet med profilerte pilastre, mens de øvrige vinduene hadde rammer med enkel, klassisistisk profilering. Annen etasjes vinduer hadde dessuten enkle brystningsfelt. Vinduenes profilering er senere hugget ned og burde nå gjenskapes. Vinduene var forholdsvis smale og høye, og hadde kryssposter og rammer med sprosper av «empiretype». I sokkeletasjen og 1. etasje ble disse erstattet av T-postvinduer etter 1890. Et par butikkvinduer fra 1860-tallet er bevart i sokkeletasjen.

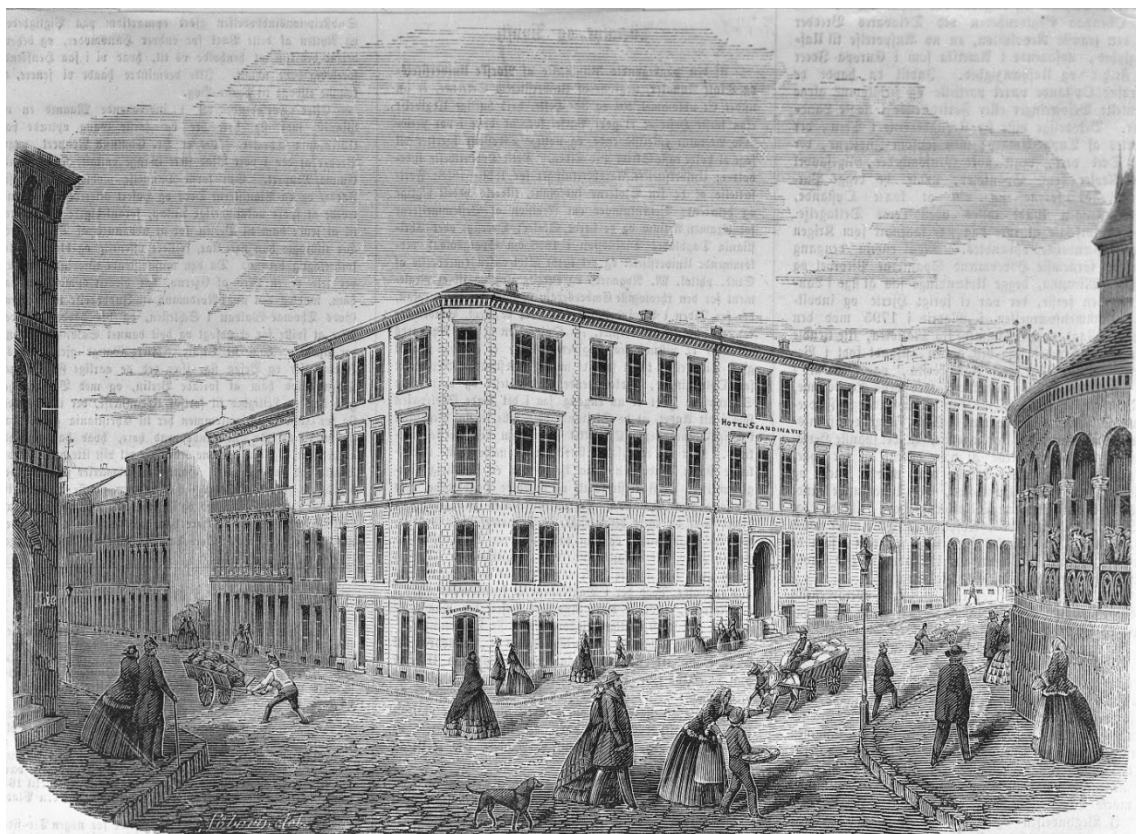
¹ Krogstad, 1996, s. 352-353

Frem til 1916 var hotellinngangens utendørs trapp forsynt med en stor støpejerns overdekning, dekorativt utformet med glasstak. Denne var antagelig fra 1890-årene. Her sto ved hotellets inngangsparti også en stor gasslyktestolpe med flere lykter. Portromsinngangen var opprinnelig fra Karl Johans gate, og lå vest for hovedinngangen til hotellet. Porten ble flyttet til Dronningens gate ved samme ombygging.

6.1.1 Arkivmateriale om opprinnelige farger og materialer

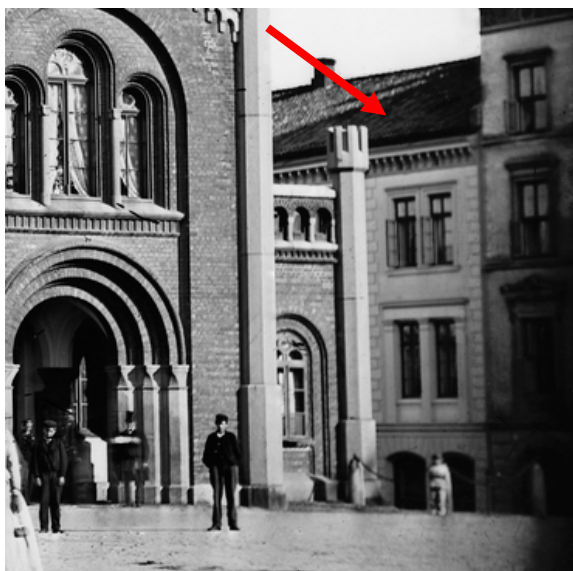
Den første branntaksten som er funnet er fra 1875. Her beskrives fasaden som: «udvendig Pudset og Oliemalet». Dette gjentas også i takstene fra 1888 og 1900. I dag er bygningen malt med gullig hvit veggflate og grå detaljer.

6.2 Eldre bilder

Figur 2 1859. Xylografi av Søborg, A. L. Foto: Oslo Museum.²

² [Christianias nye Kvartaler. Parti fra Hjørnet av Østregade og Dronningensgade. \(Hotel Scandinavie\) \[xylografi\] - Oslo Museum / DigitaltMuseum](#)

Figur 3 Ca. 1870. Fotoet viser antakelig andre oppmaling og fargesetting av fasaden, med en noe mørkere nyanse på gesims og sokkeletasje. Foto: Olsen, O.T./Oslo Museum (utsnitt).³

Figur 4 Ca. 1870. Foto: Væring, O.M.P./Oslo Museum (utsnitt).⁴

Figur 5 Ca. 1870-1875. Foto: Ukjent/Oslo Museum (utsnitt).⁵

De eldste fotografiene som er funnet er datert til ca. 1870. Disse viser fasaden med en noe mørkere nyanse på gesims og sokkeletasje. Dette vurderes som en senere og sekundær fargesetting av fasaden.

³ [park, fontene, kvinner, Brannvakt, forretningsgårder - Oslo Museum / DigitaltMuseum](#)

⁴ [Stortorvet med Vår Frelsers kirke. - Oslo Museum / DigitaltMuseum](#)

⁵ [utsikt, brannvakt, bygårder, fjord, seilskip, Alunverket - Oslo Museum / DigitaltMuseum](#)

Foto: Skarpmoen, Narve

Oslo Museum

Figur 6 ca. 1910. Støpejernsoverbygget over inngangen til hotellet er satt opp, antakelig på 1890-tallet. Porten til gårdsrommet er fremdeles mot Karl Johans gate. Foto: Skarpmoen. N. / Oslo Museum.⁶

⁶ [Hotel Scandinavie. - Oslo Museum / DigitaltMuseum](#)

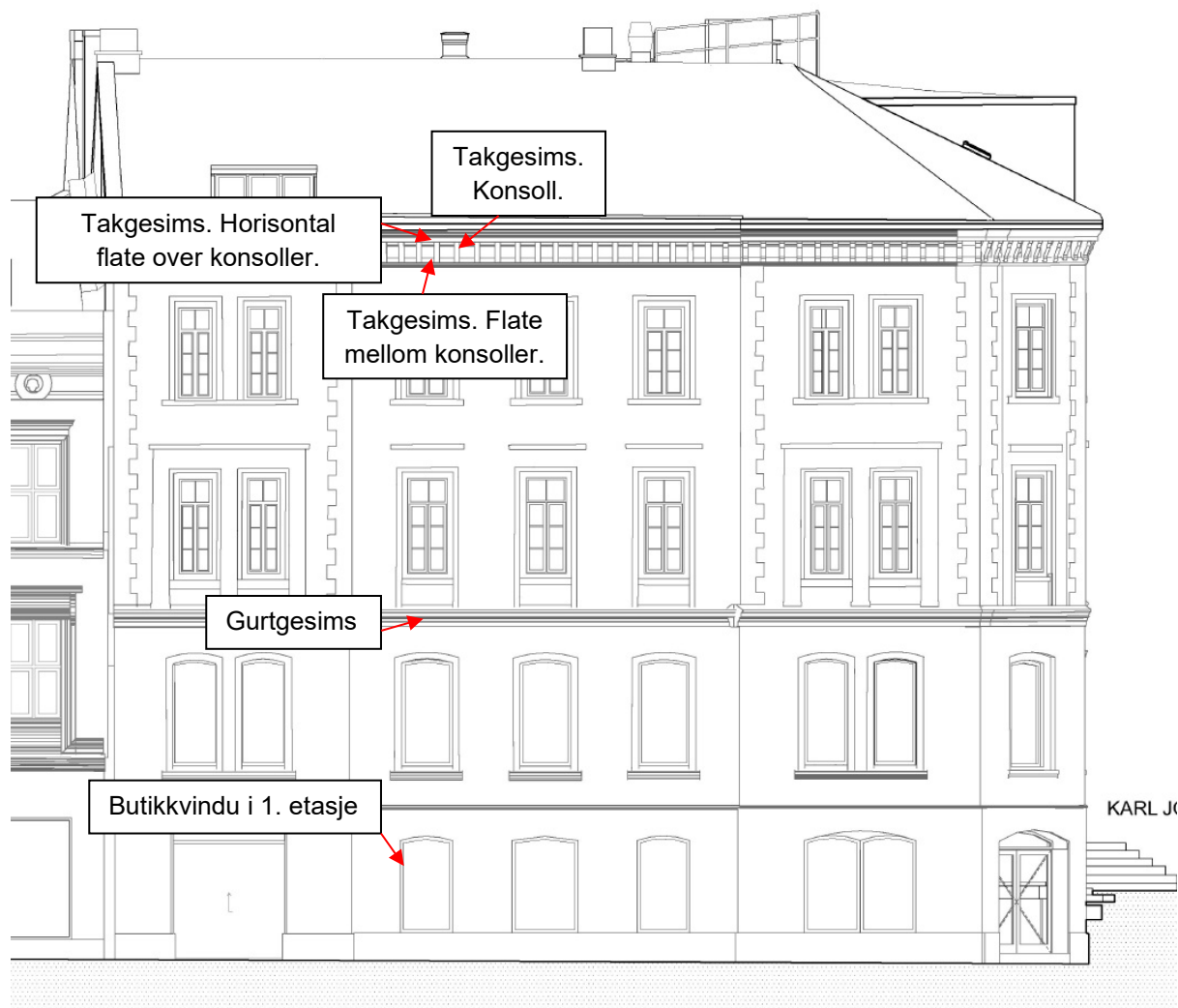

Figur 7 Uten datering. Trolig rett etter 1916, da porten ble flyttet til Dronningens gate og Hotel Scandinavie nedlagt. Foto: Væring, O./Norsk Teknisk Museum.⁷

⁷ [Forretningsbygning på hjørnet av Karl Johans gate og Dronningens gate. Skilt: Cafe Scandinavie, Sjøassurans Oscar Aalborg \(sannsynligvis\).](#) - Norsk Teknisk Museum / DigitaltMuseum

6.3 Undersøkelsens omfang

Fasaden mot Karl Johan var ikke tilgjengelig, og undersøkelsen ble derfor utført på fasaden mot Dronningens gate. All puss på vegg, vindusomramminger og kvadere i sokkeletasjen ble vurdert som nyere og det ble ikke hentet ut prøver herfra.

Figur 8 Karl Johans gate 8, mot Dronningens gate. Eksisterende fasade. Mål 1:100 i A1. Mellbye Arkitektur Interiør AS.

6.4 Undersøkelseresultat

6.4.1 Takgesims. Horizontal flate over konsollene

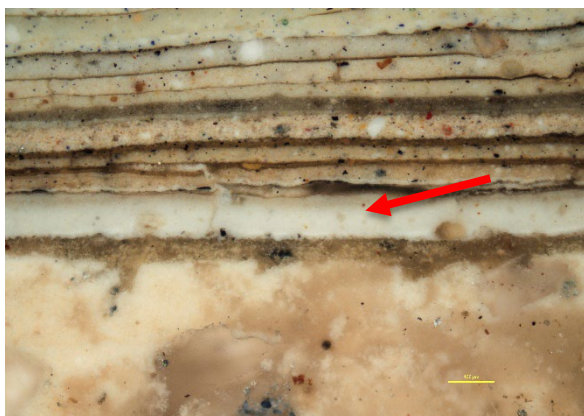
Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
2	Brukket hvit	S 2005-Y30R	Linoljemaling	Det hvite pigmentet i malingslaget vurderes som blyhvitt.
1	-	-	Seis	
0	-	-	Puss	

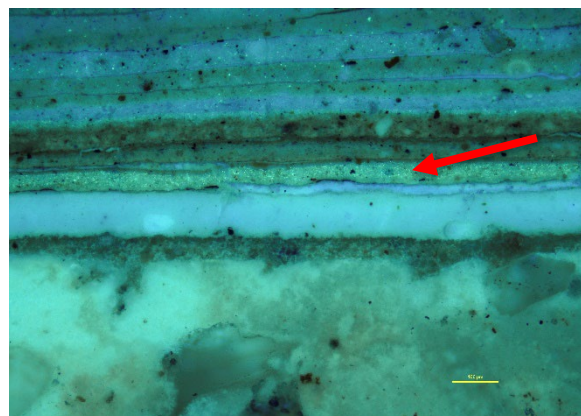
Figur 9 Avdekning på prøve fra horisontalt felt over konsollene på takgesimsen. Foto: NIKU, 2024.

Figur 10 Avdekning på prøve fra horisontalt felt over konsollene på takgesimsen, fotografert gjennom mikroskopokular. Fasadens opprinnelige farge markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

Figur 11 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på horisontalt felt over konsollene på takgesimsen. Fotografert med pålys. 10x forstørrelse. Første farge markert med rød pil. Under ligger puss og et lag seis. Foto: NIKU, 2024

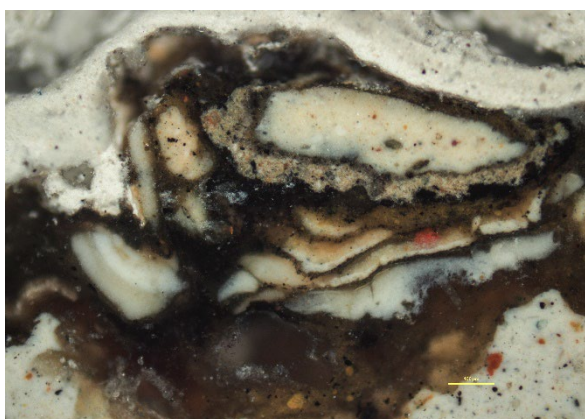

Figur 12 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på horisontalt felt over konsollene på takgesimsen. Fotografert med UV-lys. 10x forstørrelse. Hvitt pigment i første malingslag er vurdert som blyhvitt. Neste malingslag inneholder sinkhvitt, som fluorescerer under UV-lys, markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

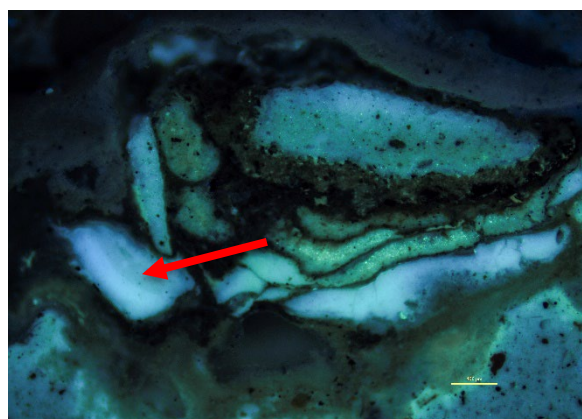
Etter ca. 1850 ble det hvite pigmentet blyhvitt gradvis erstattet med det nyutviklede sinkhvitt. Disse to pigmentene fluorescerer ulikt når de belyses med UV-lys, hvor sink har en karakteristisk glitrende fluorescens (figur 12). I tverrsnitt av malingslagene fra takgesimsen ser man at det første, hvite malingslaget ikke inneholder sinkhvitt og vurderes derfor som blyhvitt. Bruken av blyhvitt i det første malingslaget underbygger at dette er malt kort tid etter bygningens oppføring i 1858.

6.4.2 Takgesims. Konsoll

Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
2	Brukket hvit	S 2005-Y30R	Linoljemaling	To strøk. Det hvite pigmentet i malingslaget vurderes som blyhvitt.
1	-	-	Seis	
0	-	-	Gips	

Figur 13 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på takgesimsens konsoll. Fotografert med pålys. 10x forstørrelse. Foto: NIKU, 2024.

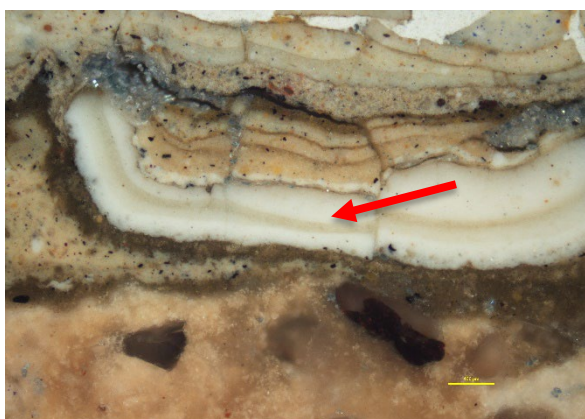

Figur 14 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på takgesimsens konsoll. Fotografert med UV-lys. 10x forstørrelse. Malingslag med blyhvitt markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

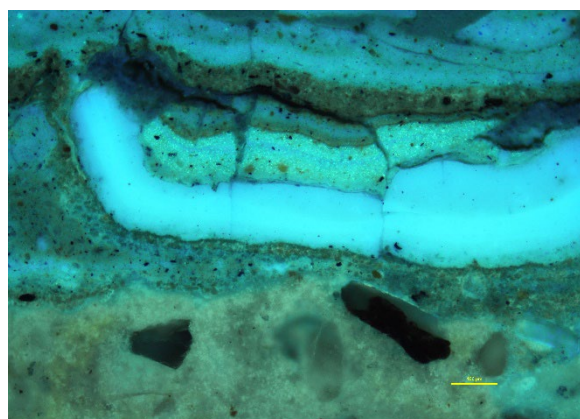
I tverrsnittet av malingslagene på takgesimsens konsoll ligger lagene om hverandre, og stratigrafien er dermed ikke mulig å lese tydelig. Man ser likevel de samme, tidligere malingslagene som i de andre prøvene fra takgesimsen – med det blyhvite laget etterfulgt av et sinkholdig og mer pigmentert lag.

6.4.3 Takgesims. Flate mellom konsoller

Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
2	Brukket hvit	S 2005-Y30R	Linoljemaling	To strøk. Det hvite pigmentet i malingslaget vurderes som blyhvitt.
1	-	-	Seis	
0	-	-	Puss	

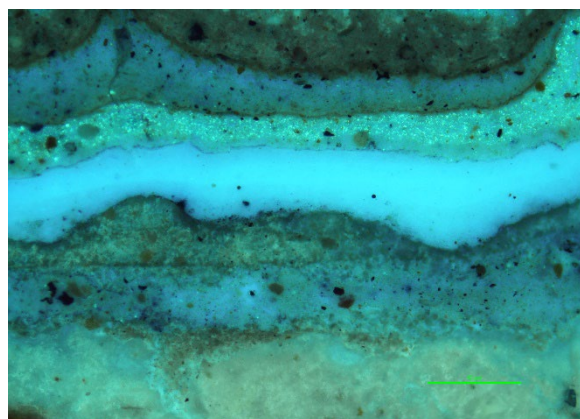
Figur 15 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på felt mellom konsollene på takgesimsen. Fotografert med pålys. 10x forstørrelse. Første farge markert med rød pil. Senere malingslag har trukket inn under det første malingslaget. Foto: NIKU, 2024.

Figur 16 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på felt mellom konsollene på takgesimsen. Fotografert med UV-lys. 10x forstørrelse. Foto: NIKU, 2024.

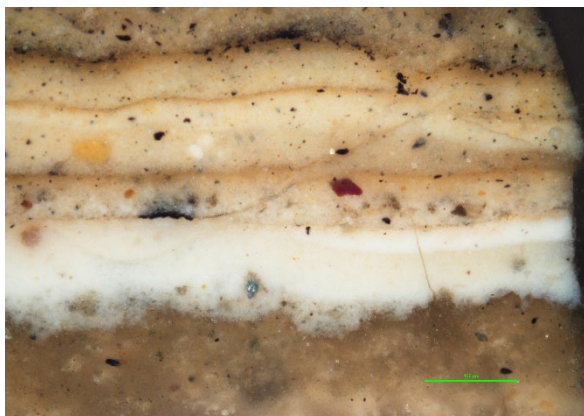
Figur 17 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på felt mellom konsollene på takgesimsen. Fotografert med pålys. 20x forstørrelse. Første, lyse malingslag er svakt pigmentert med sorte, gule og røde pigmenter, markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

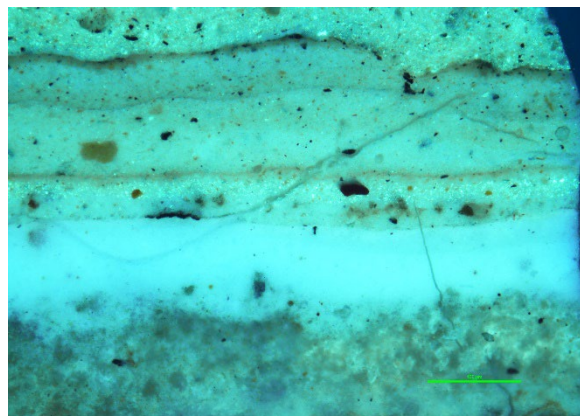
Figur 18 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på felt mellom konsollene på takgesimsen. Fotografert med UV-lys. 20x forstørrelse. Foto: NIKU, 2024.

6.4.4 Gurtgesims

Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
3	Brukket hvit	S 2005-Y30R	Linoljemaling	To strøk. Det hvite pigmentet i malingslaget vurderes som blyhvitt.
2	Brukket hvit	-	Linoljemaling	Grunningslag
1	-	-	Seis	
0	-	-	Puss	

Figur 19 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på gurtgesims. Fotografert med pålys. 20x forstørrelse. Samme, lyse malingslag som på takgesimsen. Under ligger en pigmentert grunning. Foto: NIKU, 2024.

Figur 20 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på felt mellom konsollene på gurtgesims. Fotografert med UV-lys. 20x forstørrelse. Foto: NIKU, 2024.

6.4.5 Butikkvindu i 1. etasje

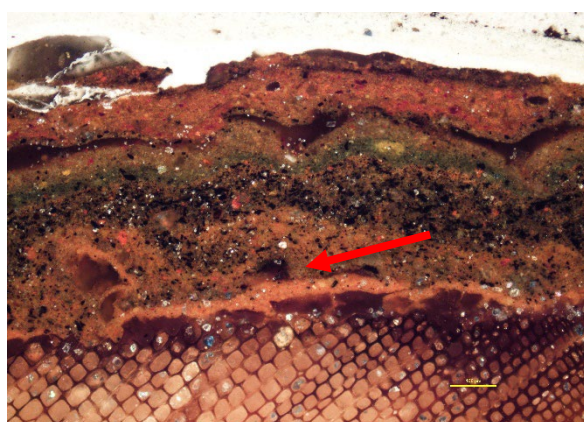
Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
2	Mørk brun	S 8505-Y50R	Linoljemaling	
1	Oker	-	Linoljemaling	Grunningslag
0	-	-	Tre	

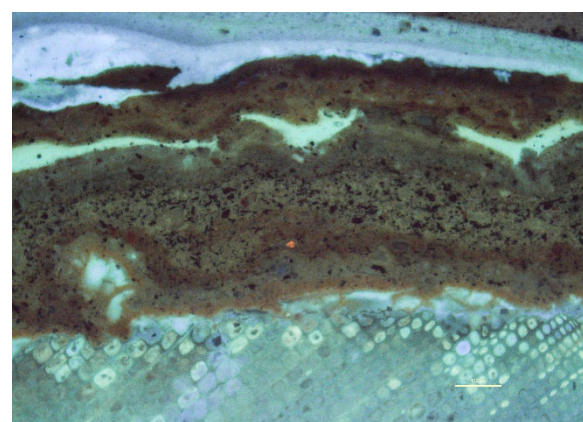
Figur 21 Butikkvindu i 1. etasje. Markering av avdekkingens plassering med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

Figur 22 Avdekking av første malingslag på vindusrammen. Markering av opprinnelig brunfarge med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

Figur 23 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på vindusrammen. Fotografert med pålys. 10x forstørrelse. Første farge markert med rød pil. Under ligger en okerfarget grunning. Foto: NIKU, 2024.

Figur 24 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på vindusrammen. Fotografert med UV-lys. 10x forstørrelse. Foto: NIKU, 2024.

7 Dronningens gate 25

7.1 Beskrivelse og historikk⁸

Figur 25 Dronningens gate 25. Fasade mot sørøst. Foto: NIKU, 2024.

Dronningens gate 25 (G./Br. Nr. 207/47) ble, på samme måte som Karl Johans gate 8, oppført etter bybrannen i 1858. Flere kilder oppgir ca. 1860. Byggherre var skomakermester Ole Hansen. Arkitekten er ukjent.

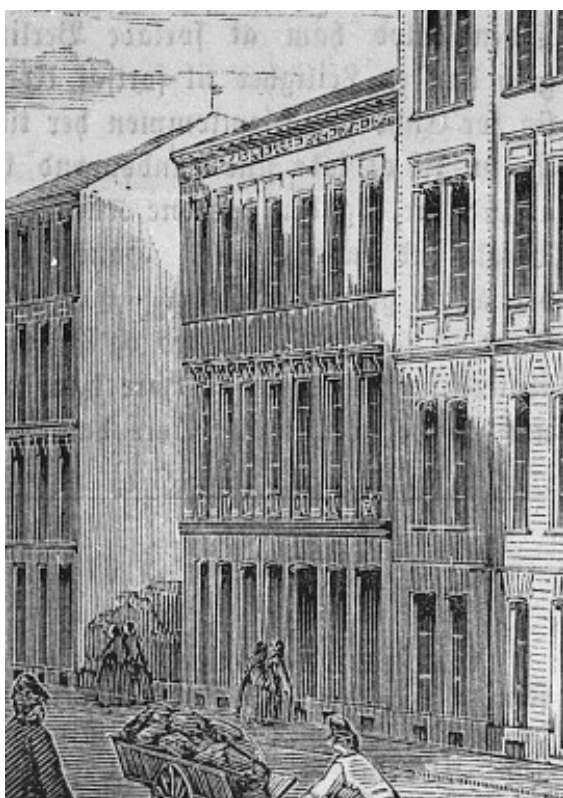
Gårdens arkitekturuttrykk er typisk for senklassisismen. Etasjeskillene er markert med gesimser, og hver etasje er gitt et eget uttrykk ved dekoren. Den nå glattpussede første etasje hadde opprinnelig kvaderpuss fremstilt med skift av vekslende høyde, og segmentbuede åpninger. I 2. etasje er vinduene knyttet til den underliggende gesimsen med et brystningsfelt dekorert med akantusranker. Vinduene har profilert omramming, og i overkant et entablement med gesims båret av voluttkonsoller, i frisefeltet dekorert med et enkelt sirkelmotiv. 3. etasjes vinduer har en enklere gesimsbekroning. Den smale gurtgesimsen mellom 2. og 3. etasje er i underkant prydet av små palmetter. Under takgesimsen er en rikt utformet akantusfrise med klassisistiske stukkoder i medaljongform, annenhver mannlig og kvinnelig, satt over de syv vinduene (to mangler og er erstattet av ventiler). Den opprinnelige takgesimsen er fjernet, men vises på fotografier (se figur 28 og 29). Gesimsen besto av profilerte, tettsittende konsoller, oventil avsluttet med en karnissprofil og nedentil med en eggstav.

7.1.1 Arkivmateriale om opprinnelige farger og materialer

Den første branntaksten som er funnet er fra 1879. Denne nevner ingenting om fasadens utforming eller materialbruk. Den neste branntaksten er fra 1889. Her beskrives fasaden som: «udvendig Pudset og Farvet samt til Gaden Oliemalet». Dette gjentas også i taksten fra 1900. I dag er bygningen malt med rosa veggflate og grå detaljer.

⁸ Krogstad, 1996, s. 260-261

7.2 Eldre bilder

Figur 26 1859. Utsnitt av xylografi i figur 2.

Figur 27 ca. 1910. Buede vindusomramminger og kvaderpuss i 1. etasje. Utsnitt av foto i figur 6.

Figur 28 Uten datering. Opprinnelig konsoll markert med rød pil. Utsnitt av foto i figur 7.

Figur 29 ca. 1910. Her ser man tydelig den opprinnelige takgesimsen. Utsnitt av foto i figur 6 og 27.

7.3 Undersøkelsens omfang

All puss på vegg ble vurdert som nyere og det ble ikke hentet ut prøver herfra.

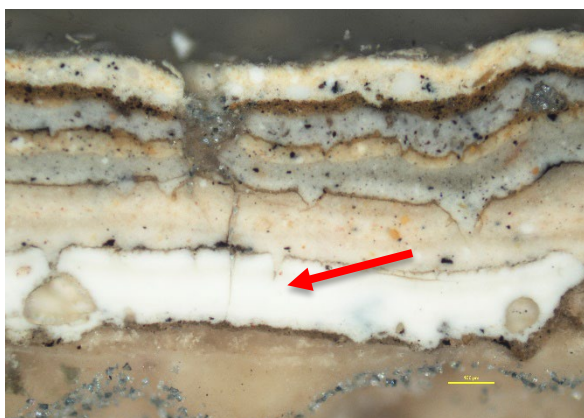

Figur 30 Dronningens gate 25. Eksisterende fasade. Mål 1:100 i A1. Mellbye Arkitektur Interiør AS.

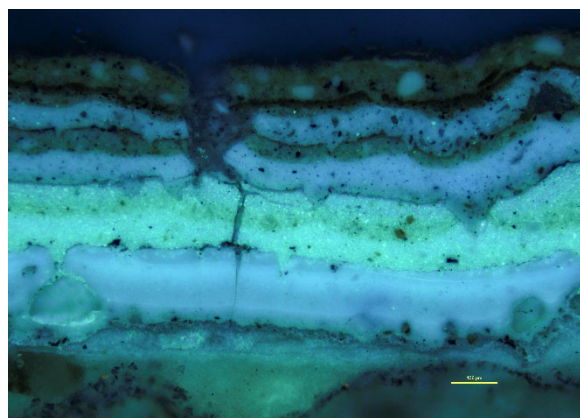
7.4 Undersøkelseresultat

7.4.1 Takgesims. Øvre horisontale bånd

Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
3	Svakt brukket hvit	S 1500-N	Linoljemaling	To strøk. Det hvite pigmentet i malingslaget vurderes som blyhvitt.
2	Brukket hvit	-	Linoljemaling	Grunningslag
1	-	-	Seis	
0	-	-	Puss	

Figur 31 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på takgesims. Fotografert med pålys. 10x forstørrelse. Første farge markert med rød pil. Under ligger et tynt, pigmentert grunningslag. Foto: NIKU, 2024.

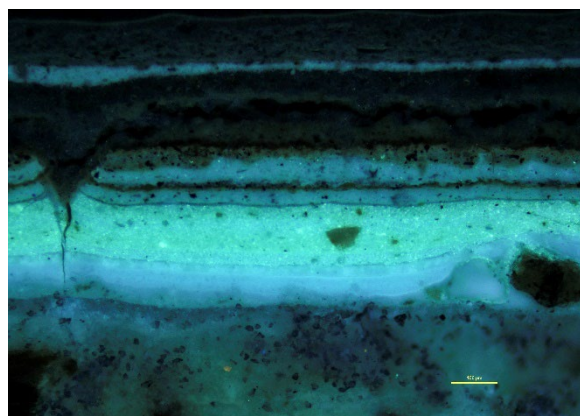
Figur 32 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på takgesims. Fotografert med UV-lys. 10x forstørrelse. Hvitt pigment i første malingslag er vurdert som blyhvitt. Foto: NIKU, 2024.

7.4.2 Vindusomramming

Nr	Farge	NCS S	Materialer	Merknader
3	Svakt brukket hvit	S 1500-N	Linoljemaling	To strøk. Det hvite pigmentet i malingslaget vurderes som blyhvitt. Krakelert overflate.
2	Brukket hvit	-	Linoljemaling	Grunningslag
1	-	-	Seis	
0	-	-	Puss	

Figur 33 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på vindusomrammingen i 2. etasje. Fotografert med pålys. 10x forstørrelse. Første farge markert med rød pil. Under ligger et tynt, pigmentert grunningslag. Foto: NIKU, 2024.

Figur 34 Tverrsnitt av de tidligste malingslagene på vindusomrammingen i 2. etasje. Fotografert med UV-lys. 10x forstørrelse. Hvitt pigment i første malingslag er vurdert som blyhvitt. Foto: NIKU, 2024.

8 Dronningens gate 23

8.1 Beskrivelse og historikk⁹

Figur 35 Dronningens gate 23. Fasade mot sørøst. Foto: NIKU, 2024.

⁹ Krogstad, 1996, s. 256-257

Dronningens gate 23 (G./Br. Nr. 207/45) ble byggemeldt i 1927. Bygningen er tegnet av arkitekt Reidar Arnesen og oppført av direktør Karl A. Pedersen - derfor kalt *KAPgaarden*.

Dronningens gate 23 er utformet som nabobygningen mot syd, Dronningens gate 21, som er oppført av samme arkitekt året før. Fasadene har trekk både fra nyklassisismen og nasjonal nybarokk, slik det forekommer i 1920-årene. Fasadens stramme hovedform med jevne vindusrekker satt i en glattpusset fasade knytter gården til nyklassisismen. Opprinnelig hadde tredje etasjes vinduer sterkt utkragede sålbenker, men disse er forsvunnet. Fasaden var i 1. etasje fremstilt som pilarer som "bærer" fasadepartiet over. Profilerte pilasterbekroninger er fragmentarisk bevart ved porten som ligger midt på fasaden. Den markerte forkrøppede gesimsbekroningen på det midtre vinduet i 2. etasje har nybarokk karakter. 6. etasje er tilbaketrukket og har en inntrukken langstrakt altan utvidet med partier som utkragede brede balkonger til gaten. Dekket danner samtidig visuelt gesims for fasadepartiet under. I 6. etasje står terrassedørene vekselvis med speilfelter. Speilene har forkrøppede hjørner - et nybarokt trekk. Over 6. etasje er en enkel gesims.

8.1.1 Arkivmateriale om opprinnelige farger og materialer

I byggemeldingen fra 1927 er fasaden beskrevet som «pusset og har en enkel puss- og strukkdekor i 1. og 6. etasje.». Det eldste fotoet som er funnet er fra 1930-1937 (figur 36). Her ser man at fasadens overflatebehandling har kraftige skjolder. Man ser også de opprinnelige vinduene med tre ruter i hver ramme, og oppmurte vannbrett under vinduene i 3. etasje.

I *Oslo gårdkalender* fra 1946 er bygningen fotografert (figur 37) og beskrevet slik: «Gården er av jernbetong med fasadene pusset og farget. I 1. etasje er det edelpuss».¹⁰ Beskrivelsen av fasader som «farvet» har tradisjonelt vært brukt i branntakster som henvisning til bruk av kalkmaling.¹¹ Dette vil i så fall kunne stemme med overflatebehandlingen av den nærmest identiske nabogården, Dronningens gate 21, som ble byggemeldt året før. På en av fasadetegningene står det at denne er planlagt å «bretskures i brungul farge. Baandgesimser etc. finpusses i hvitt.». Denne fasaden har ikke vært en del av undersøkelsen, men man kan anta at de to fasadene har sett relativt like ut.

Edelpuss, som er beskrevet brukt i 1. etasje i 1946, er en fellesbetegnelse for fargete tørrmørtler, men har også blitt mye brukt til å beskrive mineralpuss. Mineralpuss er en fellesbetegnelse for mørtler med store mineralkorn av glimmer og/eller kvarts, som gjøres synlig i overflaten ved å fjerne slamhinnen. Et eksempel på mineralpuss er det norskpatenterte produktet Mineralit som ble produsert av Kristiania (senere Oslo) Mørtelverk AS fra 1925.

¹⁰ Hofflund og Nyquist, 1946, s. 70

¹¹ Hvinden-Haug, 1998, s. 7

8.2 Eldre bilder

Figur 36 1930-1937. Foto: ukjent (utsnitt).¹² Murte vannbrett under vinduene i 3. etasje.

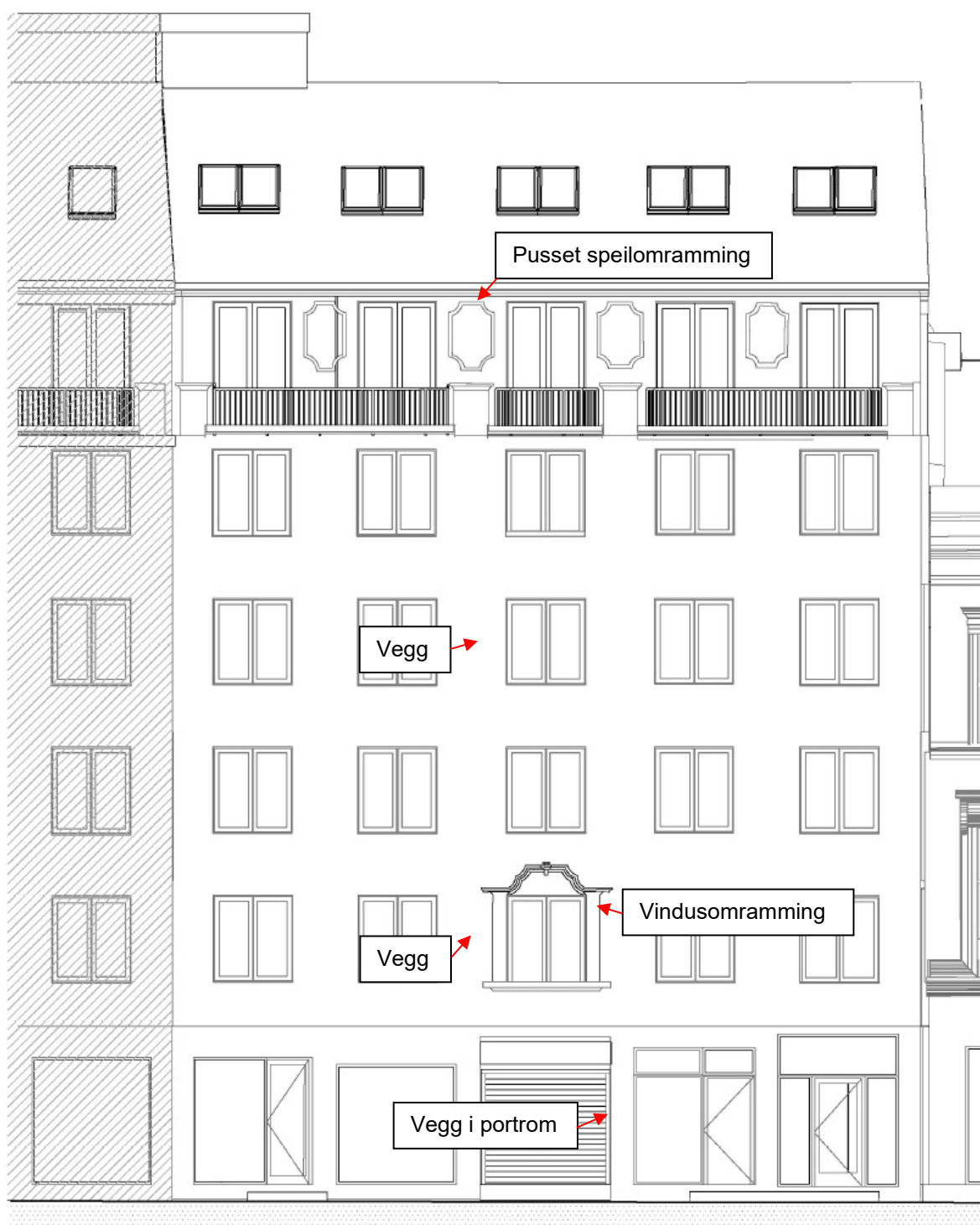
¹² [Muremester Fredriksen \(nb.no\)](#)

Figur 37 Ca. 1946. Foto: Hofflund og Nyquist.¹³ De murte vannbrettene under vinduene i 3. etasje er fjernet på fasaden til nr. 23.

¹³ Hofflund og Nyquist 1946, s. 70. [Oslo gårdkalender : Nybygg 1925-1945 \(nb.no\)](#)

8.3 Undersøkelsens omfang

Figur 39 Dronningens gate 23. Eksisterende fasade. Mål 1:100 i A1. Mellbye Arkitektur Interiør AS.

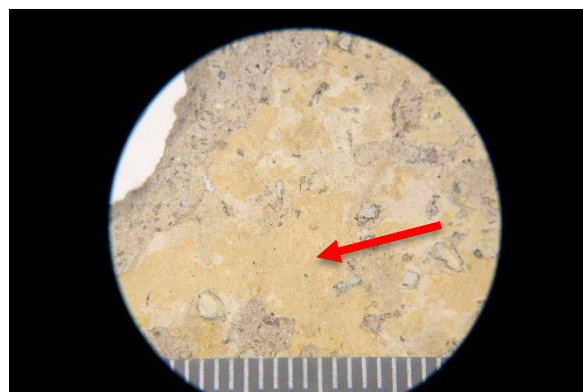
8.4 Undersøkelseresultat

8.4.1 Vegg

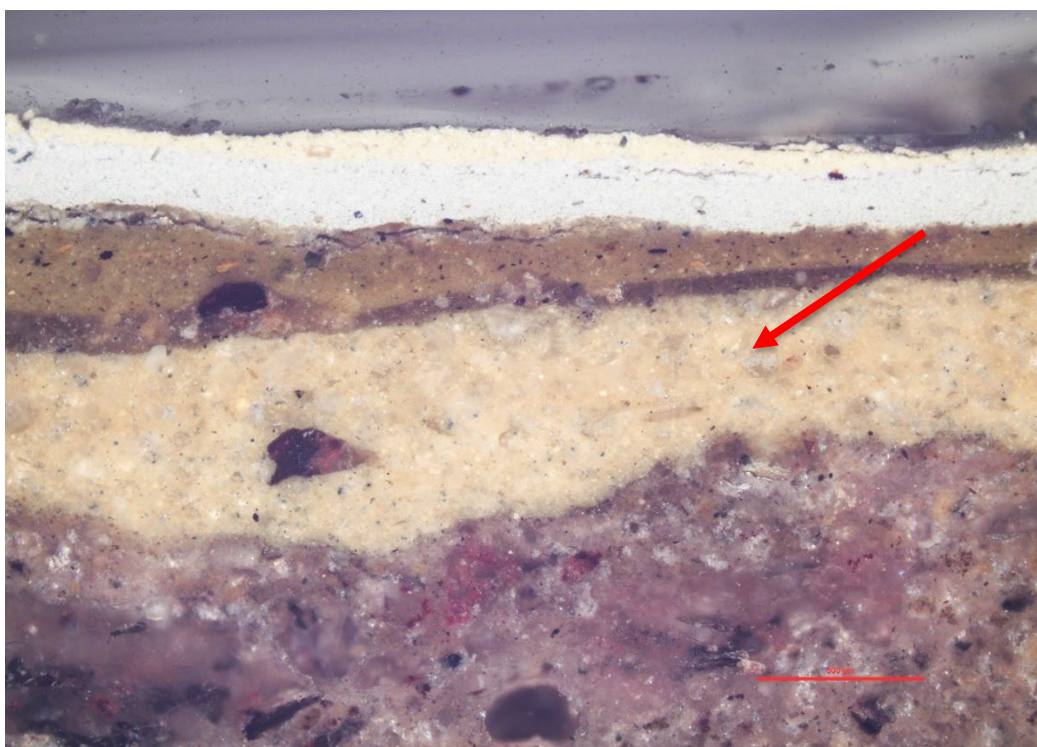
Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
2	Gul	S 2020-Y10R	Mineralsk maling	Matt. Malingslaget løser seg ikke opp med 15% saltsyre (HCl).
0	-	-	Puss	

Figur 40 Avdekning på prøve fra vegg i 2. etasje. Foto: NIKU, 2024.

Figur 41 Avdekning på prøve fra vegg i 2. etasje, fotografert gjennom mikroskopokular. Fasadens opprinnelige farge markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

Figur 42 Tverrsnitt av alle malingslagene på vegg i 2. etasje. Fotografert med pålys. 4x forstørrelse. Første, gule veggfarge markert med rød pil. Under ligger puss. Foto: NIKU, 2024.

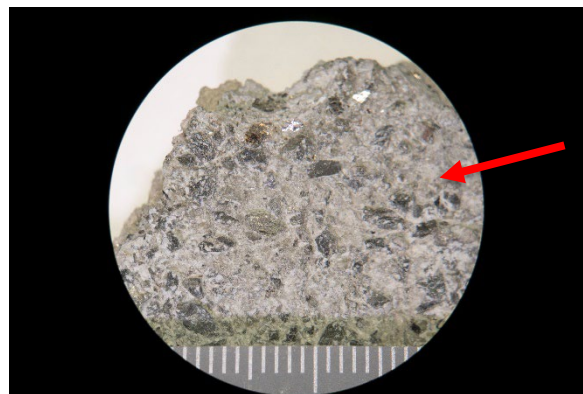
Det første, gule malingslaget løser seg ikke opp ved påføring av 15% saltsyreløsning, hvilket vil være tilfelle for rene kalkfarger og kalksementfarge. Malingen kan være silikatmaling eller en fabrikkblandet kalkfarge med ukjente tilsetninger.

8.4.2 Vegg i portrommet

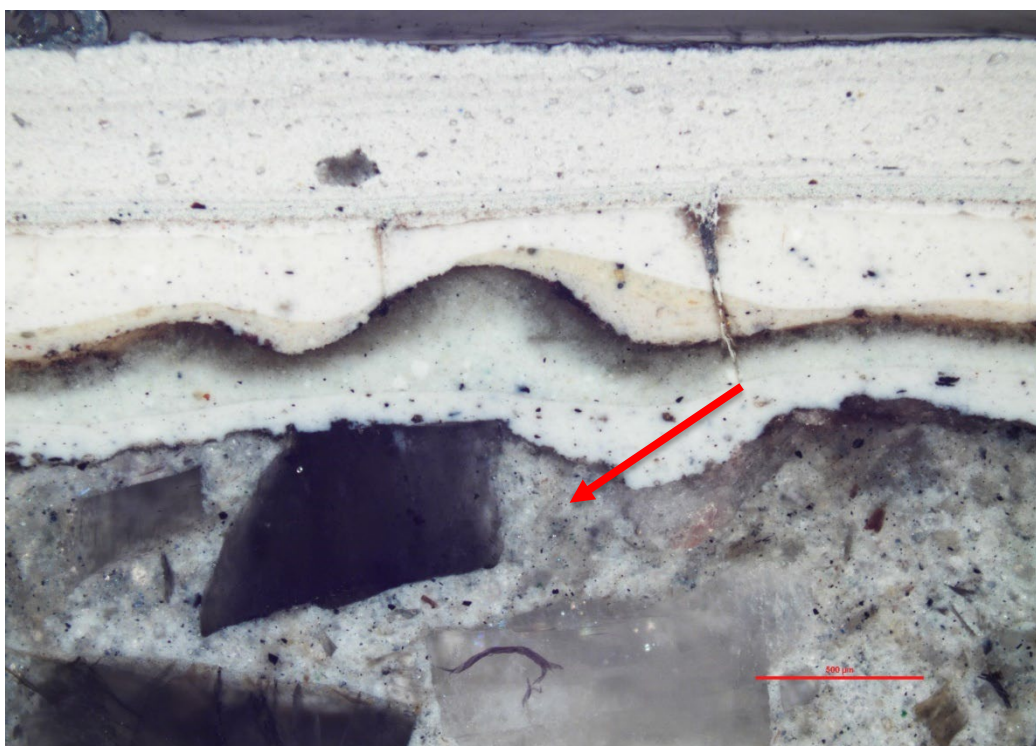
Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
1	Grå	-	Mineralpuss	Store tilslag av silikatmineraler og glimmermineraler. Mørtelen er også pigmentert med små, sorte pigmenter.
0	-	-	Puss	

Figur 43 Avdekning på prøve fra vegg i portrommet. Foto: NIKU, 2024.

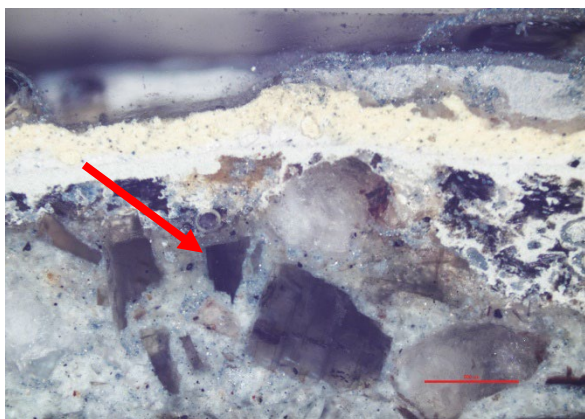
Figur 44 Avdekning på prøve fra vegg i portrommet, fotografert gjennom mikroskopokular. Mineralpussen markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

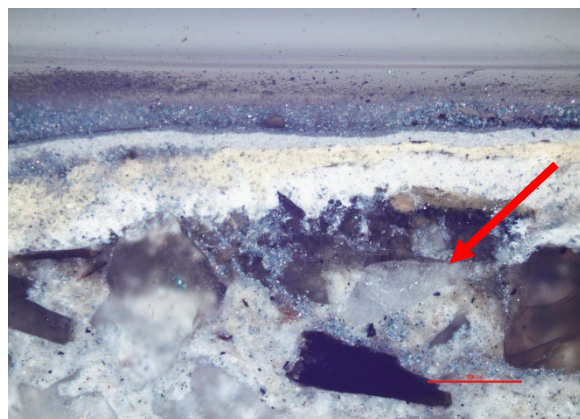
Figur 45 Tverrsnitt av alle malingslagene på vegg i portrommet. Fotografert med pålys. 4x forstørrelse. Mineralpuss markert med rød pil. Senere er mineralpussen overmalt med lys maling. Foto: NIKU, 2024.

8.4.3 Vindusomramming i sentrert vindu i 2. etasje og speilomramming i 6. etasje

Nr	Farge	NCS	Materialer	Merknader
1	Grå	-	Mineralpuss	Store tilslag av silikatmineraler og glimmermineraler. Mørtelen er også pigmentert med små, sorte pigmenter.
0	-	-	Puss	

Figur 46 Tverrsnitt av alle malingslagene på vinduets omramming. Fotografert med pålys. 4x forstørrelse. Mineralpuss markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

Figur 47 Tverrsnitt av alle malingslagene på pusset speilomramming i 6. etasje. Fotografert med pålys. 4x forstørrelse. Mineralpuss markert med rød pil. Foto: NIKU, 2024.

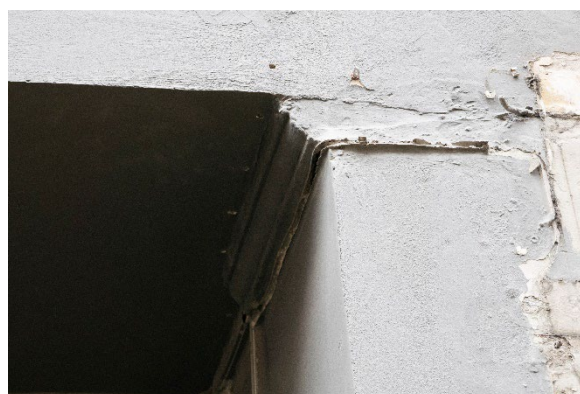
Tverrsnittene fra vindus- og speilomrammingen viser at de er pusset med samme mineralpuss som i portrommet (figur 45).

8.4.4 Pussede profiler i sokkeletasjen

På hver side av porten er det spor etter opprinnelig, profilert avslutning av sokkeletasjen mot fasaden over. Denne profilen bør gjenskapes.

Figur 48 Opprinnelig avslutning av sokkeletasjen mot fasaden over. Røde piler viser hvor profilen er bevart. Foto: NIKU, 2024.

Figur 49 Bevart profil i portrommet. Foto: NIKU, 2024.

9 Kilder

Fundingsrud, J. H. (2002). *Karl Johans gate 8 og Dronningens gate 25. Kulturminnefaglig vurdering*. Østre Linje Arkitekter Askim AS.

Hofflund, P. D. og Nyquist, J. (1946). *Oslo Gårdkalender. Nybygg 1925-1945*. Oslo: Fredhøis Forlag AS.

Hvinden-Haug, L. J. (1996). *Tradisjonell fargebruk på bygårder : Grünerløkka i Oslo*. Oslo: Norsk institutt for kulturminneforskning.

Krogstad, M. (red.) (1996). *Kristiania i sentrum*. Oslo: Fortidsminneforeningen.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 344

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00